

*Dit boekje
hoort toe
Jaaps Jansz*

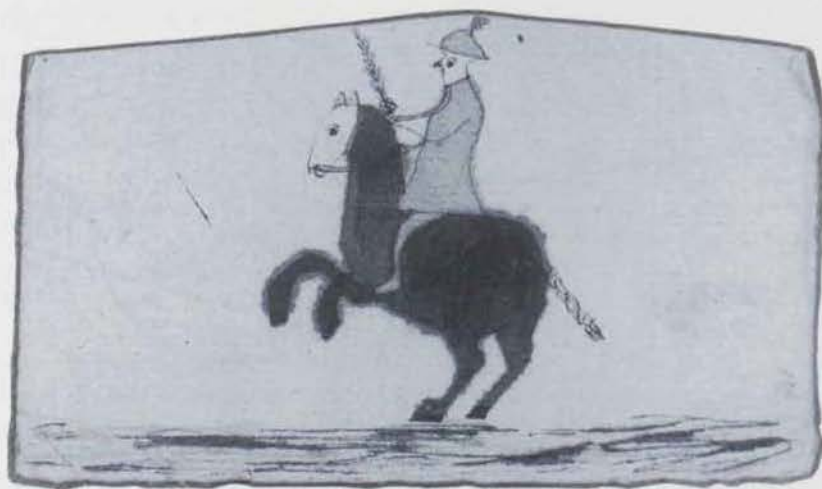
Vingeroefeningen in tekenen en schrijven

Tegenwoordig kijkt niemand meer op van ingelijste kindertekeningen aan de wand. Deze waardering voor de krabbels van de jeugd bestaat echter nog niet zo lang. Pas sinds de Cobra-beweging worden ze ook wel als kunstzinnige objecten beschouwd. Kindertekeningen uit het verdere verleden zijn daardoor zeldzaam. In de collectie van het Zuiderzeemuseum bevindt zich een klein, maar uniek mapje, gevuld met in totaal twintig kindertekeningen en schrijfoefeningen uit de 18de en vroeg-19de eeuw.

Op de kinderpagina van NRC/Handelsblad schreef K. Schippers een aantal jaren geleden over een vierhonderd jaar oude kindertekening. 'Een poppetje met van die lange armen en benen en een kop met 'ragebolhaar'. In werkelijkheid bestaat deze tekening niet meer, maar doordat het poppetje is afgebeeld op een schilderij van de Italiaanse kunstenaar Giovanni Caroto (1480-1546) is de vlotte kindertekening aan ons overgeleverd. Schippers trekt de interessante conclusie dat het poppetje dat meer dan vier eeuwen geleden werd getekend, in niets verschilt van de hedendaagse kinderkrabbels. Het zou gisteren getekend kunnen zijn. Dat geldt niet voor de kindertekeningen die het Zuiderzeemuseum bewaart. Deze zijn dan ook van oudere kinderen, naar schatting zo tussen de zes en de twaalf jaar. Deze kinderen gaven iets van de werkelijkheid om hen heen weer, waardoor de tekeningen ook zonder de jaartallen die er soms op staan, zijn te herkennen als 18de- en 19de-eeuws.

Het mapje kan niet aan één persoon hebben toebehoord. Wat de uitvoering

betreft, lopen de tekeningen en schrijfsels daarvoor te ver uiteen. De meeste zijn vervaardigd met zwart-bruine inkt waaraan soms enkele kleuren zijn toegevoegd. De op de tekeningen en

schrijfsels vermelde jaartallen lopen daarvoor ook te ver uiteen, namelijk van 1712 tot 1849. In die meer dan honderd jaar werden de kleine velletjes zorgvuldig volgetekend; de meeste zijn niet groter dan tien bij vijftien centime-

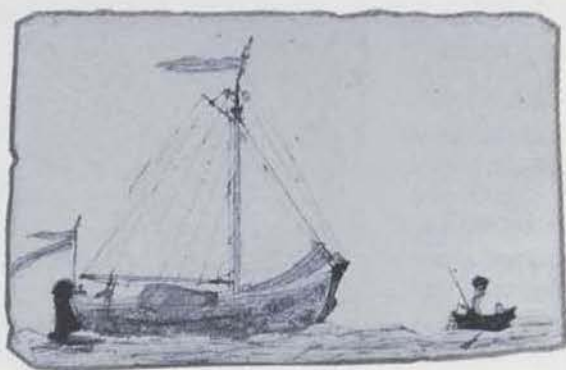
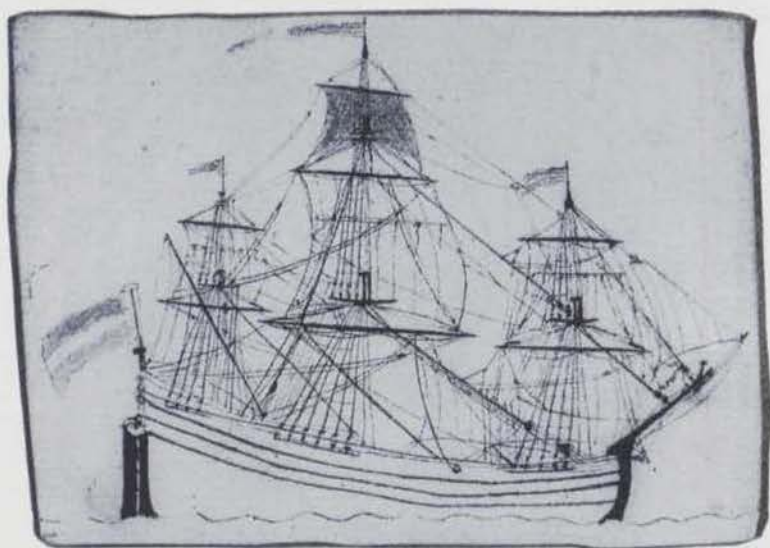
ter en zijn tot aan de rand toe gevuld met tekst en tekeningen. Er werd toen zuinig met papier omgesprongen.

Den eijlandt Marken

Een belangrijk velletje in het mapje bevat de tekst 'Dit boekje hoort toe Jaap Jansz woonende op Den eijlandt marken Leggen inde zuijderzee Den 7 oktober Anno 1766'. Een ander velletje,

daterend uit 1849 geeft ook de relatie met Marken aan. Hierop is te lezen dat Pieter Willem van der Meer, die op 1844 op het eiland als onderwijzer aankwam, met zijn vrouw en zoontje op 20 augustus 1849 vertrok naar Kaap de

Goede Hoop. Vermoedelijk zijn alle twintig velletjes op Marken van tekeningen en teksten voorzien. Sommige van de namen die erop voorkomen zijn namelijk typisch Markens, zoals Pieter Cornelisz Dorlant, Arie Jansz Booneveldt en Maaretje Pieters Zeeman. Van de twintig velletjes zijn er acht volgetekend. De andere zijn beschreven. Soms zijn de teksten zelf verzonnen, maar soms zijn ze ook duidelijk overgeschreven. Zowel de tekeningen als de teksten zijn interessant, omdat ze ons een onverwacht directe blik in het verleden gunnen.

De acht tekeningen zijn door minimaal drie verschillende kinderen gemaakt. Op twee daarvan staat een jaartal vermeld: 1769 en 1814. Dat de kinderen tussen de zes en de twaalf jaar oud moeten zijn geweest, is af te leiden uit een vergelijking met één van de weinig volledig bewaard gebleven schrijf- en tekenboeken uit de 18de eeuw. Omstreeks 1780 schreef en tekende Age Volkerts uit Naarden dit boek vol. Het was enkele jaren geleden te zien in de tentoonstelling 'Kinderen van alle tijden' in het Noord-Brabants Museum in Den Bosch. De tekeningen van deze jonge Age waren de enige kinderteke-

Scheepsportretten

Bij de tekeningen in het mapje van het Zuiderzeemuseum is een serie scheepsportretten die van één hand moeten zijn. De schepen zijn telkens naar rechts zeilend voorgesteld op een golvend lijntje dat het water verbeeldt. De tekeningen zijn niet gedateerd, maar vergelijking met andere tekeningen maakt duidelijk dat ze uit de 18de eeuw moeten zijn. Het is alsof het kind dat ze heeft gemaakt, wilde zeggen dat het de scheepstypen al heel goed uit elkaar kon houden. Uit de gedetailleerdheid van de tuigage spreekt eveneens kennis van zaken.

Nog een tekening is beslist in de 18de eeuw gemaakt. Het is een voorstelling van drie duifjes zittend op slingerende takjes. Het is het enige exemplaar dat van naam en datum is voorzien: 'Den 22 september Anno 1769' werden de vogeltjes getekend door Neeltje Jacobs. Het meest kinderlijk is de tekening van een ruiter te paard; hij is zelfs een beetje aandoenlijk doordat de gekleurde inkt buiten de contourlijnen is doorgelopen. Het is dan ook de enige tekening van deze serie die, zoals het harkerige poppetje dat Schippers beschreef, gisteren gemaakt had kunnen zijn.

ningen uit voorbije eeuwen in deze tentoonstelling, waarmee nog eens werd onderstreept hoe weinig dergelijke werkjes bewaard zijn gebleven.

Zugten uijt uw Hart

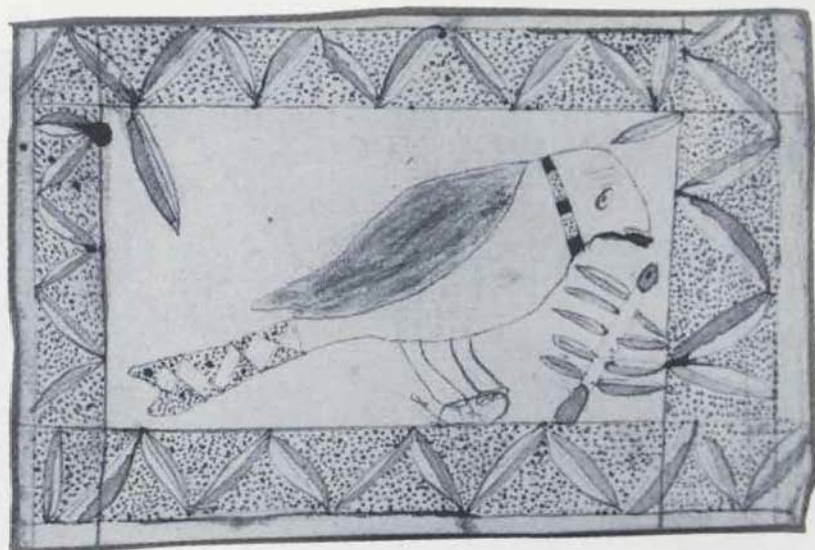
Velletjes met teksten en schrijfoefeningen zijn veel vaker bewaard gebleven dan tekeningen. Toch zijn ook de gevonden exemplaren de moeite waard. Ze nemen de lezer regelrecht mee terug naar het verleden. In eerste instantie lijkt het louter om stichtelijke teksten te gaan. Zo zit er een psalmvers bij uit 1733 van de hand van Sijmon Klaasz, die is voorzien van een sierrand met krullen. Deze kalligrafische oefening vormt een belangrijk onderdeel van het werkje. Het was destijds gebruikelijk om schrijfoefeningen te omlijsten met voorstellingen die helemaal waren opgebouwd uit krullen getekend in één doorlopende lijn.

Behalve de godsvruchtige teksten, zoals psalmen en de briefjes waarop staat over welke bijbelteksten op een bepaalde dag zou worden gepreikt, vertellen enkele schrijfoefeningen iets meer over het persoonlijke leven van de kinderen die ze maakten. Zo zijn er twee schrijfsels uit 1812, beide binnen eenzelfde sierrand en allebei geschreven door Cornelis Aari Jansz. Op de twee blaadjes komt ook de naam van een meisje voor. Ze heette Geertje Pieters. Uit de tekst blijkt dat Cornelis de teksten schreef voor deze Geertje, waarbij het beeld opduikt van een hevig verliefde Cornelis die wordt afgewezen door een Geertje die niet gediend is van teksten over 'zugten uijt uw Hart en traanen uyt uw oogen'.

Lief en leed

Dezelfde Cornelis maakte ook de tekening van een vogel met een onbehopen kopje, maar met een zorgvuldig

gemaakte sierrand van blaadjes en stipjes waar hij ongetwijfeld lang op heeft geploeterd. In 1814 maakte Cornelis nog een tekening met vogels. Dit keer waren het kleine vogeltjes onder een rij van bomen met zorgvuldig getekende blaadjes aan de takken. Deze tekening maakte hij ter gelegenheid van de bruiloft van Pieter Cornelisz Dorlant

en Maaretje Ariejansz Booneveldt. Een verjaardagswens is ook bij deze serie te vinden: het is een lang gedicht voor Luutje Klaas die in 1766 twintig jaar werd. In deze tekst staat zelfs een verwijzing naar de lokale situatie. Er wordt de wens uitgesproken dat overstromingen zullen uitblijven: 'Dat God uw zegen geeft als Dau op Harmans

*woonnende op
Den Eijlande
marken Leggen
inde Drijoer Lee
Den 10 October
Anno 1766*

Lant, En dat hij u bewaart voor watersnood en brant'.

Een waar familiedrame komt naar voren uit een stukje papier van nog geen acht bij negen centimeter. Daarop schreef Maaretje Pieters Zeeman over haar oudere broer Cornelis. Deze stierf op 9 oktober 1813 na drie dagen ziek te zijn geweest. Aangezien Maaretje schreef dat hij geboren was op 29 april 1798 werd Cornelis dus niet ouder dan 15 jaar.

Jorien Jas